

4. Ковалик І. І. Многократні дієслова в українській мові в порівнянні з іншими слов'янськими мовами: Дис...канд. філол. наук. – Львів., 1949. – 190 с.
5. Ковалик І. І. Структурні типи многократних дієслів в українській мові в порівнянні з іншими слов'янськими мовами // Вопросы славянского языкознания. – Львів, 1949. – Кн. II. – С. 209 – 228.
6. Обнорский С. П. Очерки по морфологии русского глагола. – М.: АН СССР, 1953. – 215 с.
7. Юрчук Л.А. Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові. – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1959. – 99 с.

Джерела

Акти – Акти Полтавського полкового суду 1668 – 1740 рр.» зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського – Ш. Ф І 55 256 (Лаз. 39₁).

ІСУЯ – Історичний словник українського языка / За ред. Є. Тимченка. – Харків – Київ: Держвидав України, 1930 – 1932. – Т.1. – 947 с.

СУМ XVI – XVII – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Львів, 1994 – 2012. – Вип. 1 – 15.

Ігор Давиденко (Київ), молодший науковий співробітник
відділу історії української мови
Інституту української мови НАН України,
кандидат філологічних наук

Полонізми у «Волинських грамотах XVI століття»

За умовами Люблінської унії (1569 р.) більша частина українських земель відійшла до складу Речі Посполитої, що обумовило подальший історико-культурний розвиток цієї частини України на три століття (XVI – XVIII). У XVI ст. українсько-польські мовні зв'язки досягли небувалого рівня. Адже саме в цей час постала польська літературна мова, у Європі розпочався період активного культурного піднесення, Україна почала безпосередньо контактувати із західнослов'янськими народами, із західною культурою загалом. Це призвело до своєрідного процесу інтерференції, який відображено у мові писемних пам'яток [2, 21]. Українсько-польські мовні взаємовпливи простежуються чи не на всіх мовних рівнях: фонетичному, граматичному, лексичному й фразеологічному. Писемні пам'ятки XVI – першої половини XVII ст. засвідчують поступове наростання в українській літературній мові полонізмів, особливо в адміністративній і правовій сфері [3, 704]. Окрім того, обидві мови відіграли значну роль у становленні власних діалектів. Українсько-польські мовні контакти в науковій літературі в різний час досліджували Л. Гумецька, М. Рогаль, В. Титаренко, Ф. Ткач, М. Худаш та інші [1], [2]. У цій розвідці здійснюємо спробу представлення впливу польської мови на граматичну та лексичну систему староукраїнської мови XVI століття (на матеріалі пам'ятки української мови «Волинські грамоти XVI ст.»).

Явище полонізації на граматичному рівні виявляється у тому, що:

1. У багатьох речення у ролі присудка виступають дієслівні форми 1 ос. одн. із закінченням *-am*, що є типовою ознакою польської мови. Пор, напр.: **Ja tam teraz coś siebie powiedzieć**, **Я**, *Пе(т)рѣ Я(ц)кови(ч) А(н)дру(з)ски(и), зємени(н) повѣту*

*Крем#не(у)ко(з)[о], вы(з)нава(м) и дава(м) вѣда(ти) си(м) мои(м) ли(с)то(м) каждо(му), кому буде(т) по(т)реба то(з)[о] вѣда(ти)... (ВГ, 17), ...та(к) напроти(в)ку того вена готовы(х) гроше(и) и (в)сих рече(и) внесе(н)#ее, которое вна и(з) собою в до(м) мо(и) внесла, яко те(ж) з особливое ласки а милости своее ма(л)же(н)ское, которую ку не(и) ма(м)... (ВГ, 26). Хоча, слід зауважити, що паралельно у пам'ятці зафіксовано речення, у яких присудок виражений дієсловом 1 ос. одн. із закінченням -ю, яке характерне саме для східнослов'янських мов: **Я**, Алекса(н)дро Федорови(ч) Збара(з)ски(и), **вы(з)наваю** си(м) мои(м) листо(м)... (ВГ, 17).*

2. У ряді речень використане дієслово-зв'язка *єстем*, напр.: *Которе та(к) великое добродѣ(и)ство его мл(с)ти не то(л)ко мае(т)но(ст)ю моею естем(м) ви(н)на его мл(с)ти w(т)дава(ти), нагоржати, але...* (ВГ, 65) – це форма 1 ос. одн. теперішнього часу дієслова *буѣ* (укр. бути), яке у польській мові має власну систему відмінювання у трьох часових формах, напр.: *Ja jestem, będę, byłem (byłam), ty jesteś, będziesz, byłeś (byłaś)* і т. ін., а також є складовою частиною присудка, напр.: *Ja jestem bardzo zadowolony*, на відміну від української.

3. За польським зразком утворені форми вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників: *лепшиє* (ВГ, 27) (пл. lepszy, укр. кращий), *налепе(и)* (ВГ, 18), як *налепе(и)* (ВГ, 87) (пл. najlepszy, укр. найкращий); збережено фонетичне оформлення кількісних і порядкових числівників: *чтыриста* копъ грше(и) (ВГ, 32), *чтыре(х)сотъ* (ВГ, 33) (пл. czterysta, укр. чотириста); *то во(д)лу(з) не(р)вишого* (ВГ, 38); *первиое* (ВГ, 60) (пл. pierwszy, укр. перший).

4. Неозначені займенники та прислівники утворені за допомогою частки *колвекъ* (пл. kolwiek, укр. небудь), напр.: *якимъ-ко(л)векъ, чим-ко(л)век, (х)то бы ко(л)векъ* (ВГ, 24), *яка# колвекъ* (ВГ, 28), *которы(м)-колвек* (ВГ, 29), *которы(и)-ко(л)век(к)* (ВГ, 88), *што-ко(л)векъ* (ВГ, 102), *яко-ко(л)век(к)ъ* (ВГ, 70), *кого-ко(л)векъ* (ВГ, 56), або *яки(м) же ко(л)векъ* (ВГ, 100), *кого (ж) колвекъ* (ВГ, 70), *яко(ж) колвек(к)* (ВГ, 54), *хто-ко(л)век(к), гдѣ-ко(л)век(к)* (ВГ, 67), *бу(д)-якого (ж) ко(л)век(к)* (ВГ, 67); *где-колве* (ВГ, 25) *гд(и)-кол(в)екъ* (ВГ, 37).

5. Використовуються прийменники *по(д)лугъ* (пл. podług, укр. по) [Т.2, 135] та *пре(з)* (пл. przez, укр. через, по), які утворюють форми родового та знахідного відмінків, напр.: *По(д)лугъ воли своее шафовати пред с#мает* (ВГ, 22), *Сталас# вгода пре(з) велмо(ж)ного пана Петра зе Зборова...* (ВГ, 105).

6) Засобами зв'язку в реченнях часто виступають польські сполучники сурядності: *а(л)бо* (пл. albo, укр. або), *ле(ч)* (пл. lecz, укр. але) [Т.1, 402] та підрядності: *нижли* (пл. niżli, укр. ніж), *жебы* (пл. żeby, укр. аби, щоб), напр.: *А ку тому, е(ст)ли бы(х) што ме(л) прикупити а(л)бо е(ст)ли бы яки(м) спа(д)ко(м)...* (ВГ, 19); *...которы(х) есмо просили, жебы и(х) мл(с)ть // за про(з)бамии нишими печа(ти) свои приложити рачили* (ВГ, 33); *А вна буде(т)...* *пови(н)на ты(х) дву(х) часте(и) ему поступи(ти) и до ру(к) и(х) то[...], нижли если бы пне бра(т)я моя...* (ВГ, 91); *...не с принуженья и намовы якоє, ле(ч) сама, по добро(и) воли своеи...* (ВГ, 85).

У досліджуваній пам'ятці спостерігаємо значний вплив на лексику окремих семантичних груп:

1) назви спорідненості й свояцтва: *ма(л)же(н)ство* (пл. małżeństwo) [Т.1, 418] – ‘подружжя’; *ма(л)жо(н)ка* (пл. małżonka) [Т.1, 418] – ‘дружина’, *малжонок* (пл. małżonok) – ‘чоловік’ та прикметники: *крєвный* (пл. krewny) – ‘кровний’, *повиноватый* (пл. powinowaty) [Т.2, 119] – ‘рідний, близький’, *прирожденый* (пл. przyrodzony) [Т.2, 233] – ‘рідний’.

Із XV ст. функціонував в староукраїнській мові полонізм *стадло* (пл. stadło) – ‘стан’ (суспільне становище) [4, 12], у XVI ст. ця лексема зазнає звуження семантичної структури і у Волинських грамотах її вжито у значенні ‘шлюбний союз’, напр.: *взя(в)ши мене за себе в стадло светое ма(л)же(н)ское* (ВГ, 30);

2) назви понять соціально-майнового стану, соціальних і суспільних відносин, професій: *король* чи *кроль* (пл. król), а також у офіційних документах при звертанні прикметник *кrole(в)ски(у)*: *его кrole(в)ске(у)* мл(с)ти (ВГ, 76), *воит* (пл. wójt) [Ф, I, 325] – ‘голова міського суду’, *кашталя(н)* (пл. kasztelan) (за середньовіччя – управитель цитаделі, наглядач замку; почесний титул польського сенатора в XV – XVIII ст. [ЕС, II, 412], прикметник *умоцованы(у)* (пл. umocowany) [Т.2, 428] – ‘уповноважений, повірений’. На різні військові звання вказують слова *ма(р)шалок* (пл. marszałek) [Т.1, 422] – ‘маршал’ та *ротми(с)тръ* (ВГ, 165) (пл. rotmistrz) [Ф, III, 507] – ‘ротмістр’, на соціальний склад населення – іменники: *земени(н)* (стп. ziemianin) у значенні ‘особа шляхетського стану, яка володіла власністю, дрібний власник’ [ССМ, 1, 398], *мещанин* (пл. mieszczanin) [ЕС, II, 263] – ‘міщанин (житель міста)’, *шля(х)тич* (пл. szlachcic) [ССМ, 2, 561] – ‘дворянин’ та *шля(х)тя(н)ка* (пл. szlachtanką) – ‘дворянка’, а також прикметник *посполиты(у)* (пл. polskości) [Т.2, 184] – ‘простонародний, звичайний’: ...и *звыкло(сти)* *нише* **посполитоє** (ВГ, 23).

3) суспільно-економічна лексика.

3.1 назви приміщень, споруд, які пов’язані з торгівлею: *пивница* (пл. piwnica) (від пивний < пиво < пити) [Т.2, 106] – ‘пивний підвал’, *крамница* (пл. kramnica) [Т.1, 383] – ‘лавка’, *склеп* (пл. sklep) [Т.2, 324] – ‘підвал, погреб’.

3.2 назви грошових розрахунків: *личба* (від лѣчити, пл. liczyć, liczba) [ССМ, 1, 551] із значенням ‘облік’, ‘фінансовий звіт’; *кошт* (пл. koszt) [Т.1, 381] – ‘розрахунок, гроші’, *монеты* (через пл. moneta з лат. moneta) [Ф, II, 650], *гроші* (пл. grosz, а останнє через чеське посередництвом німецької Groschen, що походить з латинської grossus denarius) [ССМ, 1, 266], *скарб* (пл. skarb) [ССМ, 2, 348] із значенням ‘грошові засоби’: ...*многие скарбы* *дому своего*... (ВГ, 65). Сюди також належить лексема *шацунок* (пл. szacunek) [Т.1, 491] – ‘безпосередній процес оцінювання вартості чогось’, а також похідні від неї: *шацуючи*, *вишацова(в)ши*.

3.3 назви маєтностей, типів угідь, майнових відносини: *кгрунтъ* (стч., стп. grunt, свн. grund) [ССМ, 1, 267] у значенні: ‘земельна ділянка, наділ’: ...*приле(з)лы (у) ку имє(н)ю кгру(н)ту* *пна Григо(р)я Гневошевича*... (ВГ, 172), ...*и к тому, ито всобливє кгру(н)то(в)*, *земль пашны(х), и непашны(х)*... (ВГ, 89); *фолварок* (пл. folwark) [ССМ, 2, 501] – ‘садиба з угіддями’: ...*фо(л)варо(к)* *мо(у), при мѣсте Володимє(р)ско(м)*... (ВГ, 89), *ку тому фо(л)ва(р)ку* *прислухаючими, з будова(н)є(м) и пашнею*... (ВГ, 89); *має(т)но(ст)* (пл. majątność) [Т.1, 417] – ‘маєтність, маєток’;

пля(у) (стч. стп. plac) – «земельна ділянка, місце під забудову» [ССМ, 1, 154]; пожитє(ч)ны(у) (пл. pożyteczny) [Т.2, 146] – ‘користь, вигода, прибуток’, совито(ст) (пл. sowitość) [Т.2, 338] – ‘подвійний прибуток’, привлацати (пл. przyciążać) [Т.2, 219] – ‘привласнення, накопичення’, процеси господарювання: шафуно(к) (пл. szafunek) [Т.2, 496] – ‘завідування, управління, розпорядження’; шафова(н)є (пл. szafowanie) [Т.2, 490] – ‘хазяйнування, розпорядження’; шафовати (пл. szafować) [Т.2, 490] – ‘хазяйнувати, розпоряджатися, завідувати’. Також сюди віднесемо слова половица (пл. połowica) [Т.2, 160] – ‘половина’ – при купівлі половини чого-небудь, пови(н)но(с)ть (пл. powinność) [Т.2, 119] – ‘зобов’язання’; прирєчє(н)я (пл. przyrzeczenie) [Т.2, 233] – ‘обіцянка, запевнення в чомусь’; зо вс#кими и(х) звы(к)лыми а старожу(т)ными повиньностями (пл. powinność) [Т.2, 119] – ‘обов’язок’, моц (пл. moc) [Т.1, 437] – у значенні ‘підпорядкування комусь’, напр.: ... **в моц** и **шафуно(к)** єє мл(с)ти выдєли(л)... (ВГ, 94), .. **у мо(ц)** и ув оборону, **в мо(ц)** свою взє(м)ши (ВГ, 37), **злото** (пл. złoto) – ‘золото’, **срєбро** (пл. srebro) – ‘срібло’ у значенні ‘матеріальні цінності людини’, напр.: **Што с# тє(ж) дотычє(т) ста(т)ку моє(г)[о] рєчє(у) рухо-мы(х), яко грошє(у) готовы(х), та(к) злота, срє(б)ра...** (ВГ, 18).

4) назви морально-психічної сфери: хут (пл. chut) [Т.2, 468] – ‘бажання’, уподоба(н)# – (пл. upodobanie) [Т.2, 432] – ‘бажання, воля’; умысл (пл. umysł) [Т.2, 429] – ‘намір, ціль’, трафунокъ (пл. trafunek) [Т.2, 398] – ‘випадок’, заложе(н)я (пл. założenie) [Т.1, 275] – ‘основа’, кзвалть (пл. gwałt з нім. Gewalt) [Т.1, 196] – ‘крик’: ... **зобра(н)я и споко(у)ного выби(т)я кзру(н)ту зє(м)ляного имє(н)я нишого посполитого Ключа(у)ска у кзвалтєх, у боєх...** (ВГ, 62); просторово-часових відношень: прикметники: пришлый (пл. przyszły) [Т.2, 242] – ‘майбутній’; потомный (пл. potomny) – ‘майбутній’; векуистый (пл. wiekuisty) [Т.1, 90], вечный (пл. wieczny) – ‘вічний’, ры(х)лы(у) (пл. rychły) – ‘швидкий’ [Т.2, 303] у сполученні з іменником час; назви абстрактних понять: моц (пл. moc) [Т.1, 437] – в значенні ‘сила’, вираженого різними частинами мови: прислівником, напр.: **мо(ц)но здєржати** (ВГ, 29), **мо(ц)но сє увєзати** (ВГ, 41), прикметником: **и мо(ц)ни будут** (ВГ, 145) – (пл. mocny) [Т.1, 437] – ‘сильний, міцний’ та іменником: **лєтшє мо(ц)ности** (ВГ, 145) (пл. mocność) – ‘міць, сила’ [Т.2, 437].

5) якісна характеристика людини: зацны(у) (пл. zasny) [Т.1, 297] – ‘поважний, благородний’; захова(н)є (пл. zachowanie) [Т.1, 295] – ‘вихованість’, напр.: ... **и видєчи по нє(у) вє(р)ное, и послуги ку (м)нє по(ч)тивоє и стато(ч)ное захова(н)є...** (ВГ, 78); прихи(л)но(ст) (пл. przychylność) [Т.2, 239] – ‘відданість’; зычливо(ст) (пл. życzliwość) – ‘добррозичливість’; по(у)тивы(у) (пл. poczciwy) [ЕС, IV, 575] – ‘статечний’; цно(т)ливы(у) (пл. snotliwie) [Т.2, 471] – ‘доброчесність’, (пл. snotliwy) [Т.2, 471] – ‘доброчесний’, напр.: **Повєдає(м) тобє и(ж) мы зла(с)ки нашеє г(с)дрьское за чоло(м) би(т)ємь зємянина нио(г)(о) Стахєя Дми(т)ровича для слу(ж)бь єго цно(т)ливы(х)** (ВГ, 23); ... **яко належи(т) вєрному, цнотливому правому ма(л)жєнковы** (ВГ, 65), **А та(к) дозна(в)ишиє по нє(у), ма(л)жо(н)цы своє(у), кус обє до(б)рєє, вєрное а цнотливоє в ма(л)жо(н)ствє захова(н)є...** (ВГ, 82).

7) назви якостей, дій: пово(л)ност (ВГ, 29) (пл. powolność) – у значенні ‘повільність’, примушаньє (пл. przymuszanie) [Т.2, с. 227] – ‘примушення’, уступовати (пл.

ustąpić) [Т.2, 443] – ‘йти на поступки’, *вбачивши* (пл. obaczyć) [Т.2, 5] – ‘побачити’, *притрафило* (пл. przytrafić się) [Т.2, 238] – ‘трапляється’. На означення дії “проживати у якомусь житлі” вживається слово *мешкати* (пл. mieszkać) – ‘жити, мати житло’ [Т.1, 427].

8) офіційно-ділова лексика. Іменники: *выреченье* моє (пл. wyzreczenie) [Т.1, 151] – ‘рішення’, *постановеня* (пл. postanowienie) – «ухвала», *злеце(н)и* (ВГ, 153) (пл. zlecenie) [Т.1, 322] – ‘доручення’, дієслова: *выдати и визна(и)мити* – (ВГ, 46) (пл. oznajmienie) [Т.2, 36], *ознаймивши* (пл. oznajmować, oznajmić [Т.2, 36] – ‘повідомлення’, ‘повідомляти’. Також сюди відносяться стандартизовані формули ділового стилю (канцеляризми): *приложити(ти) рачи(ли)* (ВГ, 18) (пл. gaszyć – благоволяти) [Т.2, 268]; *кроле(в)ско(и) мл(с)ти, на три кроле свята ри(м)ского* (ВГ, 75); *ведлуг* (пл. według) чи *ведле* (пл. wedle) – ‘згідно з...’, слова на означення відповідних якостей ознак: *статечне* (пл. statecznie) [Т.2, 361] – ‘постійно; солідно, благопристойно’, напр.: *статечне* постановивши... (ВГ, 33); *заслушны(и)* (пл. słuszny [Т.2, 333] – ‘законний, справедливий’, *загодны(и)* (пл. godny) [Т.1, 178] – ‘достойний’, напр.: *моцно и непорушно се(с) зати(с) мо(и) заслушны(и) загодны(и), замо(и)ны(и) у кожного права ...* (ВГ, 66).

Порівняно невеликі групи складають: назви одягу: *шата* (пл. szata) [Т.2, 489] – ‘одяг, плаття’; релігійних свят: *Гро(м)ни(и)* *близко* – (пл. gromnice – Свято Стрітєння Господнього [Т.1, 190]; шляхів сполучень: *у гостиница* – (пл. gościniec) [Т.2, 186] – ‘дорога’; адміністративно-територіальних одиниць: ...*на то(т) ча(с) в па(н)ствє г(с)др# нашого шли...* (ВГ, 55) (пл. państwo) [Т.2, 83] – ‘держава’, повѣт (пл. powiat) [Ф, III, 293] – ‘повіт’, назви тварин: *бы(д)ло* (пл. bydło – худоба), назви жител: *мешканє* (пл. mieszkanie) [Т.1, 427], позначення людини: *чловець* (пл. człowiek) [Т.2, 482] – ‘людина», назви місяців: *ма(р)ца* (пл. marzec, укр. березень), *два(д)ца(т) второ(г)о] дн#* (ВГ, 34).

Також у пам’ятці зафіксовано слова, які, маючи однакове написання, належачи до однієї частини мови, залежно від контексту, матимуть різну семантику. Так, наприклад, прикметник *зупо(л)ны(и)* (пл. zupełny – цілий, весь, повний) [Т.1, 342] може означати ‘повноліття (щодо віку)’, напр.: ...*ув опеку до ле(т) и(х) зупо(л)ны(х) дорослы(х) ...* (ВГ, 40); ‘повноту чогось, тут – здоров’я, пам’яті’, напр.: *Я, Паве(л) Че(р)невски(и), визнавам... и(ж) кды-м бы(л) еще вси(х) ты(х) прошлы(х) ле(т) в зупо(л)но(м) здоро(в)ю* (ВГ, 78), ...*в цело(м) розуме и в зупо(л)нои памяти...* (ВГ, 68) та ‘сплату в повному обсязі’, напр.: ...*и по ув#за(н)# а(ж) до зупо(л)ноє заплаты...* зарукъ и шко(д)... (ВГ, 42).

Отже, наявність великої кількості полонізмів у лексиці та граматиці українських писемних пам’яток цього періоду – це радше данина часу [3, 284]. З-поміж проаналізованих лексем, лише декілька (на зразок мешкати, помешкання, цнотливий, цнотливість) використовуються в сучасній українській літературній мові; частина з них (напр.: міщанин, шляхтич) відноситься до шару архаїчної, історичної лексики. Інші ж лексико-граматичні вияви польської мови, які спостережено в аналізованій пам’ятці, на сучасному ґрунті не збереглися.

Список літератури

1. Гумецька Л.Л. Способи адаптації запозиченої лексики в староукраїнській мові // Мовознавство. – 1976. – С. 71-73; Рогаль М.С. Полонізми в українсько-білоруській діловій мові XIV – XV ст. // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами. – Тези доповідей. – Ужгород, 1982. – С. 21-22; Рогаль М.С. Польська мова як джерело чеських лексичних запозичень в українських літописах кінця XVII – першої половини XVIII ст. // Мовознавство. – 1968. – №3. – С. 34-40; Ткач Ф.Е. К вопросу о полонизмах в языке украинских деловых документов середины XVII ст. // Труды Одесского государственного университета им. И.И. Мечникова. Серия филологических наук. – Одесса: изд-во ОГУ, 1958. – Вып. 7. – С. 201-213; Худаш М.Л. Лексика українських ділових документів кінця XVI – початку XVII ст. (на матеріалах Львівського Ставропігійського братства).
2. Єдлінська У.Я. Ділова мова XIV – XV ст. в українському мовотворчому процесі // Другий міжнародний конгрес україністів. – Львів, 1993. – С. 23.
3. Історія української мови. Лексика і фразеологія / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Карпова, Л.І. Коломієць, Л.Т. Масенко, В.В. Німчук та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – 743 с.
4. Титаренко В.М. Лексика іншомовного походження в північноукраїнських пам'ятках XVI – XVII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В.М. Титаренко. – Інститут української мови НАН України. – К., 2007. – 21 с.

Джерела дослідження

Волинські грамоти XIV ст. / Упор. В.Б. Задорожний, А.М. Матвієнко; відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1995. – 245 с.

Скорочення

ВГ – Волинські грамоти XIV ст. / Упор. В.Б. Задорожний, А.М. Матвієнко; відп. ред. В.В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1995. – 245 с.

ЕС – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О.С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012.

ССМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: у 2 т. / гол. ред. Л.Л. Гумецька. – К.: Наук. думка, 1977-1978.

Т – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст. У двох книжках / Підг. до видання В.В. Німчук та Г.І. Лиса. – Київ-Нью-Йорк. – 2003.

Ф – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т. – М., 1964–1987.

Юрій Осінчук (Львів), науковий співробітник відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, кандидат філологічних наук

Спостереження над лексикою церковно-богослужбових пам'яток

(на матеріалах картотеки “Історичного словника української мови XVI — першої половини XVII ст.”)

Давня і сучасна мовна картина світу відображається в історичних словниках [1, 27]. Історичний словник — найголовніше джерело будь-якої лінгвальної системи. За оцінкою Л.М. Полюги “Історичні словники української мови, вже опубліковані й ті, що перебувають в процесі творення, містять великий фактичний матеріал не лише для пізнання історії українського народу — базуючись часто на писемних